

MAKRO EKONOMİDEKİ SON GELİŞMELER (1)

Belgin AKÇAY (*)

GİRİŞ

15-20 yıl önce makro ekonomi öğrencisi olmak çok daha kolaydı. Makro iktisatçılar "üretim ve istihdamda dalgalanmaya ne sebep olmaktadır?", "Bu dalgalanmalara tepki verecek doğru politika nedir?" gibi sorunlara verdikleri cevaplarda kendilerinden daha emindiler.

Kuramsal düzeyde, ekonomide kabul gören model IS-LM modeli idi. John Maynard Keynes'in (1936) makroekonomide devrim yapan görüşünün, John Hicks (1937) tarafından yapılan tefsirinde çok az değişiklik yapılmıştı. IS-LM modeli, fiyatları veri olarak almıştır. Fiyat mekanizmasını açıklamak için ise, bir tür Phillips eğrisi ilave edilmiştir. Bohtemelen Phillips eğrisi uzun dönemde ekonominin kendi kendisini düzeltmesine izin veren doğal oran (natural rate) özelliğine dahi sahipti.

Büyük ölçekli makroekonometrik modellerde, daha çok uygulanabilir olması kamuoyunu şekillendirmiştir. Bu modellerin basitleştirilmesi, bir çok Ph-D tezi ortaya çıkarmış ve kamu ve özel sektörde karar mercileri, emin bir şekilde önemli ekonomik zaman serilerini tahmin etmek ve alternatif makro ekonomik politikaların etkisini değerlendirmek için bu modelleri kullanmışlardır.

Günümüzde, makro ekonomistler yukarıdaki sorulara verdikleri cevaplarda çok daha az eminler. Bazı okullarda, IS-LM modeli yüksek lisans düzeyinde bile düşünülmemekte ve bu modelin, modası geçmiş olduğu kabul edilmektedir. Çoğu okullarda, büyük ölçekli makroekonometrik modellere, çok kısa olarak değinilmektedir.

---

(1) Bu makale, N.Gregory MANKIWM' in "Recent Developments in Macroeconomics: A Very Quick Defresher Course" adlı makalesinden yorumlanarak çevrilmiştir. (Journal of Money, Credit and Banking. Vol.20.No:3 August 1988, Part 2)

(*) T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresinde uzman olarak çalışmaktadır.

Akademisyen makro ekonomistlerin görüşlerinde, faaliyet alanlarında, büyük ölçüde değişiklik olmasına karşılık, iş hayatında ve hükümetteki makroiktisatçılar ekonomiyi analiz etme yöntemlerini fazla değiştirmemişlerdir. Projeksiyon yaparken, politik analizlerde büyük ölçekli makroekonometrik modelleri kullanmaya devam etmektedirler. Son onbeş yılda ortaya çıkan teorik gelişmeler uygulamalı makroekonomiye, nisbeten çok az etkilemiştir.

Akademisyen makroekonomistler ile uygulamacı makroekonomistler arasında neden böyle büyük bir farklılık vardı? Pek çok akademisyenin bu konudaki görüşü, uygulamacı makroekonomistlerin hızla gelişen alanda tutunamadıkları için bu gelişmenin gerisinde kaldıkları ve mutlak modelleri kullanmaya devam ettikleri yönündedir. Tek başına gerçeğe uygun olan bu görüş, doğru olmayabilir, ne var ki bu ekonomik dengenin temel özelliğini belirgin bir şekilde değiştirmekte ve kâr fırsatının başarısız kaldığını varsaymaktadır. Makroekonomideki son gelişmeler uygulamalı çalışma için faydalı makro ekonomiye çok az etkisinin olduğu gözlemi, bu gelişmelerin uygulamacı makroekonomistlerce çok az kullanıldığını ispatlayan (aksi ispatlanıncaya kadar geçerli olan) bir kanıttır.

Yine başka bir kişinin, son onbeş yılda yapılan makroekonomik araştırmaların uygulamalı makroekonomistlere çok az etki yapmasının herhangi bir öneminin olmadığı şeklinde, tamamıyla zıt bir sonuca ulaşması çekici gelebilir. Ancak, bu sonuç garanti edilemez. Son onbeş yıl, makroekonomi için çok verimli olmuştur. Ancak, son gelişmeler uygulamacı makroekonomistler tarafından hızlı bir şekilde kabul edilen türden gelişmeler olmamıştır.

Bilim tarihinden yapılacak bir karşılaştırma, makroekonomistlerin mevcut durumunu anlamalarına yardımcı olabilir. Yaklaşık 500 yıl önce, Copernicus dünyadan ziyade güneşin etrafında, daire şeklinde bir eksenini takip ederek dolaştığını ileti sürmüştür. Bugün bu eksenin aslında elips şeklinde olduğunu biliyoruz. Ptolemy'nin daha fazla rağbet gören geocentric sistemi ile karşılaştırıldığında, orijinal Copernicus sistemi daha mükemmeldir ve sonuçta daha fazla fayda sağlamıştır. Ancak, Copernicus sistemi, uzun yıllar Ptolemy'in sistemi kadar iyi çalışmamıştır. Gezegenlerin pozisyonlarını tahmin etmede, Ptolemy sistemi belirgin bir şekilde üstün olmuştur.

Şimdi kendinizi, Copernicus'tan sonraki dönemdeki akademisyen bir astronom veya uygulamacı astronom olarak tasavvur edin. Akademisyen bir astronom olsaydınız, kendinizi Copernician, sistemi Copernican, sistemi gezegenlerin har-

ketler...i en basit ve en mantıklı şekilde anlaşılması için ileri sürmüştür. Ama, eğer uygulamacı astronom olsaydınız Ptolemaic sistemi kullanmaya devam eder-
diniz. Copernican sistemin daha az doğru olduğunu göstererek, geminize kap-
tanlık etmede cesur olabilirdiniz. Yine Copernican sistemin daha yüksek poten-
siyele sahip olduğunu daha az kesin olduğunu ileri sürerek geminize daha cesur
bir kaptan olabilirdiniz. Verilen bilgi ile, Copernicustan sonra uygulamalı ve
akademisyen astronomlar arasında tamamiyle bir ayrılığın olması mantıklı ve
gerçekte de optimal idi.

Bu çalışmada makro ekonomideki son gelişmeler araştırılmaktadır. Ben
okuyucu olarak, genelde, bilmece ve eğlence kombinasyonunu yaparak son
araştırmaya sık sık görüş bildiren iş hayatı ve hükümetteki uygulamacı
ekonomistleri amaçlamaktayım. Amacım onları görüşlerinden vazgeçirmek değil
daha ziyade, Copernicus' un gezegenlerin daha iyi anlaşılması için işaret ettiği he-
liocentric sistem önerisindeki gibi makro ekonomideki son gelişmelerin ekonomi-
nin nasıl daha iyi anlaşılmasını sağlayabileceğini göstermektir. Ama, Copernicus
hayatta iken görüşünün tamamiyle gerçekleştiğini görememiştir. Bu nedenle, çok
yakın gelecekte bu son gelişmelerin yüksek getiri sağlayacağını beklememeliyiz.
Ancak, uzun demode bu geliştirmelerin pek çoğu, tüm ekonomistlerin ekonomik
makro ekonomi konusundaki düşüncelerini bütünüyle değiştirecektir.

KAMUOYUNUN ANALİZİ

1970'li yılların başına kadar, geçerli olan makroekonomideki kamuoyu,
biri teorik, diğeri amprik olmak üzere iki nedenden dolayı sarsılmıştır. Amprik
neden, kamuoyunun görüşünün 1970'li yıllarda yaşanan ve giderek artmakta olan
enflasyon ve işsizlik oranları arasında yeterli ilişkinin olmamasıdır. Teorik neden
ise, mikro ekonomik prensiplerle makro ekonomik uygulama arasındaki dar-
boğazın olması gerekenden çok daha büyük olması idi.

Bu iki neden, Milton Friedman (1968) ve Edmund Phelps (1968)'in ünlü
tahminlerinde en belirgin şekilde ve bütünüyle bir araya geldi. Orjinal Phillips
eğrisine göre, sadece devamlı yüksek oranlı enflasyona katlanılarak devamlı
düşük işsizlik düzeyi sürdürülebilirdi. 1960'lı yılların sonunda, bu kamuoyu hala
en canlı dönemini yaşarken, Friedman ve Phelps, politikacıların enflasyon ve
işsizlik arasındaki bu deneysel ilişkiyi bozmaları halinde ilişkinin durumunu, mik-
ro ekonomik prensiplerden hareketle tartıştılar. Bütün bunlardan sonra, işsizliğin
talebine, optimal araştırma süresine ve diğer mikro ekonomik denge düzeyinin

paranın ortalama büyüme oranında değilde, emek arz ve talebine, optimal araştırma süresine ve diğer mikro ekonominin sınırlamalarına bağlı olması gerekmektedir. İşsizlikte herhangi bir düşüş olmadan, enflasyonun yükselmesi gibi daha sonra meydana gelen olaylar, Friedman ve Phelps'i doğruladı.

Phillips eğrisinin analizi ve Phelps ve Friedman'ın kâhinliği, makroekonomist olan Robert Lucas (1976)'ın kamuoyu görüşüne daha kapsamlı modelleri yapmasına zemin hazırladı. Lucas, büyük ölçekli makroekonometrik modelleri oluşturan deneysel ilişkilerin pek çoğunun, Phillips eğrisinden ziyade mikro ekonomik prensipler üzerine kurulmamasının daha iyi olacağına işaret etti. Özellikle, tüketim ve yatırım gibi çoğu makro ekonomik değişkenleri belirleyen kararlar, önemli ölçüde ekonominin gelecekteki durumuna ilişkin beklendişlere bağlıdır. Makroekonomik modeller, beklendişlere önem vermemişlerdir ve genellikle beklendişleri mantıklı, ama sadece kukla değişkenler olarak oluşturmuşlardır. Lucas, pek çok politik müdahalenin önemli özelliklerinden birinin bireylerin geleceğe ilişkin beklendişlerini değiştirmek olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak, makroekonometrik modellerde beklendişler için kullanılan kukla değişkenler, bu özelliği dikkate almada başarısız olmuştur. Sonuçta, Lucas bu modellerin alternatif politikaların etkisini değerlendirmek için kullanılmaması gerektiği sonucuna varmıştır.

Kamuoyu savunucuları, makroekonometrik model kullananların Lucas'ın kuvvetle işaret ettiği bu sorunun farkında olduklarını ve ancak modeller dikkatli kullanıldığı takdirde herşeye rağmen bilgi verici olduğunu ve Lucas'ın kritiğinin temelde haklı olduğunu işaret etmişlerdir. Ancak bunun uygulamada önemli olmadığı konusunda fikir birliğine varmışlardır.

Yukarıda açıklamış olduğum gibi, yaptığım bu kamuoyu analizinin iki nedeni vardır ve bu iki neden çok önemlidir. Ne teorik neden, ne de ampirik neden tek başına bu analizin nedeni olmak için yeterli değildir.

Makroekonometrik modellerin 1970'li yıllardaki olayları açıklamada başarısız olduğunu ancak makroekonomistlerin bu modellerin teorik dayanağından emin olduğunu varsayalım. Şüphesiz olaylar saklı tutulabilirdi. Kamuoyu savunucularının genelde vurguladıkları gibi, 1970'li yıllardaki stagflasyonun büyük ölçüde OPEC'in arz şokundan kaynaklandığı söylenebilir. Değişken varyans (heteroskedosticity), iyi bir modelin dışarıda bırakılmasına asla bir neden olamaz.

Alternatif olarak, Freidman, Phelps ve Lucas'ın işaret ettiği modellerin yetersiz mikro temellerine rağmen makroekonometrik modellerin 1970'li yıllarda şaşılacak derecede bir performans göstermiş olduğunu varsayalım. Bu durumda, mikro temellerin yokluğu, sadece teorik olarak, yerleşmiş sabit bir fikri altüst edebilir ve güya hiç test edilmemiş gibi Phelps ve Freidman'ın tahmini unutulabilir. Lucas'ın bu kritiğine gerçek tepki, şu olabilirdi "Eğer riayet edilmiyorsa, onu yerleştirme".

Ne varki, aksine makroekonometrik modeller ve kamuoyu hem deneysel hem de teorik olarak bizi hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu başarısızlık, makroekonomide, bugün de hala devam eden karmaşaya, bölünmeye ve telaşa neden olmuştur.

ARAŞTIRMANIN YÖNÜ

Son onbeş yıldır makroekonomide yapılan araştırmanın büyük kısmı, kamuoyunun analizine neden olan sorunlara ilişkindir. Yapılan reformlar ve gösterilen çabalar daha çok makroekonomiyi sağlam mikroekonomik temel üzerine inşa etmeye yöneltmiştir. Mevcut makroekonomik sorunların araştırılmasına çoğu zaman dikkat edilmemiştir. Makroekonomide uygulayıcılar için pek çok araştırma konusu zor ve faydasız görünmelidir. Gerçekten de uygulama amaçları için böyledir.

Şimdi makroiktisattaki son gelişmeleri üç gruba ayıralım. Çoğu karmaşık olayların sınıflandırılmasında olduğu gibi, yaptığım sınıflandırma fazlasıyla eksiktir. Doğal olarak, bazı gelişmeler bu üç grubun hiç birisine girmezken, bazıları birden fazla gruba girmektedir. Ancak, bu sınıflandırma, son yıllarda pek çok akademisyen makroekonomist tarafından yüklenilen araştırma programlarının hedeflerinin ve motivasyonunun anlaşılmasına yardım ettiği için yararlıdır.

Araştırmaların birinci büyük grubunu 10-15 yıl önce yaygın olan daha tatmin edici bir şekilde bekleyişlerin modellenmesi konusundaki çalışmalar oluşturmaktadır. Bekleyişlerin ele alış tarzına daha fazla önem verilmesi genelde, pek çok standart modelin dışında yeni ve şaşırtıcı betirtiler ortaya çıkarabilir. Rasyonel Bekleyişler aksiyomunun yaygın bir şekilde kabulü, belki de son yirmi yılda makro iktisattaki, en büyük tek değişme olmasındadır.

Araştırmaların ikinci grubu ise, denge modelleri içinde makroiktisatı açıklamaya girişmiştir. Denge kavramıyla, arz ve talebi hemen eşitleyecek, ücret ve fiyatları ayarlayacak modelleri kastediyorum. Pek çok iktisatçı, non-market-clearing teorisinin ekonomik dalgalanmaları açıklamak için gerekli olduğunu varsaymıştır. Gerçekten de böyle bir varsayım 1960'lı yılların hakim kamuoyu için geçerlidir. Bu varsayımın aksine son araştırma, dönemlerarası denge modellerinin çok daha fazla belirgin olduğunu ve çok kolay bertaraf edilemediğini göstermiştir.

Araştırmanın üçüncü grubunu ise, dengesizlik modellerinin meydana geldiği şartlarda makro ekonomiyi yeniden inşa etmeye çalışanlar oluşturmaktadır. Bu son grup, Keynesyen teoriye en yakın olanıdır ve kuramsal düzeydeki IS-LM modeline diğerlerinden daha fazla uygun olan gruptur. Bu araştırma, kuramsal Keynesyan analizin daha sağlam mikroekonomik temeller üzerine oturtulması olarak düşünülebilir.

BEKLEYİŞLER I. UYGUN OLMAYAN POLİTİKA

Rasyonel Bekleyişler notasyonunun kökleri, John Muth'un (1961) ortaya attığı ancak uzun süre dikkat çekmemiş çalışmasına dayanmaktadır. Ekonomistler, alışılmış bir şekilde hem firmaların rasyonel olarak kârlarını hem de tüketicilerin rasyonel olarak faydalarını maksimize ettiklerini varsayarlar. Ekonomik birimler gelecekle ilgili bekleyişlerini belirlediklerinde, onların rasyonel olarak davranmadıklarını varsaymak, şizofrenik bir davranış olabilirdi.

Kamuoyu analizi başladığından beri, makroekonomi alanında yapılan araştırmanın pek çoğu, rasyonel bekleyişler varsayımının doğrudan deneysel bir imasının olmaması gibi, rasyonel bekleyişler varsayımının da doğrudan deneysel bir iması yoktur. Ancak, rasyonel bekleyişlerin girişinden daha önce ve o zamana kadar itiraz edilemediği görünen, başka bir yardımcı hipotezle birlikte, rasyonel bekleyişler varsayımı çok derin ve şaşırtıcı imalarda bulunabilir.

Thomas Sargent ve Neil Wallace (1975)'in "sistemik" para politikasının üretim ve istihdam yönünden uygun bir politika olmadığı şeklindeki" bulgusu, rasyonel bekleyişlerin en eski ve en geleneksel uygulamalardan bir tanesidir. Sargent ve Wallace, Friedman ve Phelps'in doğal oranlı Phillips eğrisine, sadece rasyonel bekleyişleri uygulamıştır. Phillips eğrisinde, beklenen enflasyon oranı işsizliği etkilemez, ama beklenmeyen enflasyon oranı devamlı olarak doğal oranın altındaki işsizlik oranından düşüktür. Sargent ve Wallace sistemik para politi-

kasının rasyonel beklendiği varsayımı, hata yapan insanları dikkate almadığı için, sadece beklenen enflasyonu etkilediği, ancak beklenmeyen enflasyon ve işsizlik oranını etkilemediği sonucuna varmışlardır. Bu sonuç genel kabul görmüş bir tanım olarak doğru ise, ekonomi resesyon sürecine girme aşamasında, para büyümesinde artış yapılması etkin olmayan bir politika önerisi olacaktır.

Pek çok karışıklık, Sargent ve Wallace'nin sonucunun anlamlı olmadığını bir kez daha gösterdi. Uygun olmayan politikanın bazen rasyonel beklendiğinin imasını kendiliğinden olduğu söylendi. Bugün, rasyonel beklendiğinin bütünüyle bir sorun olmadığını biliyoruz. Stanley Fischer (1977)'in gösterdiği gibi, sistematik para politikasının ekonomide istikrar sağlayabileceği, Rasyonel Beklendiği içeren modeller kurmak mümkündür. Sabit (Sticky) ücretlerin önemli rol oynadığı Fischer'in modeli, Rasyonel Beklendiğinin reçetelerini üretmektedir.

Sargent ve Wallace'nin çalışması, uygun olmayan politikanın sadece ikame edilebilir sonucu olmasından değil, aynı zamanda Rasyonel Beklendiğinin bu kullanımıyla geleneksel makroiktisatçılara yardım etmesi açısından da önemli idi. Bu çalışma, Beklendiği için, kukla değişkenler kullanmaksızın modellerin çözülebileceğini ve Rasyonel Beklendiği dikkate alınarak yapılacak çözümün, Rasyonel Beklendiği dikkate alınmadan, elde edilen çözümden çok farklı olduğunu göstermiştir. Sargent ve Wallace'nin çalışması, Rasyonel Beklendiğinin makroekonomik teoriye ilk uygulamalarından biridir ve bu uygulamanın potansiyel önemini gösteren en canlı örnek olmuştur.

Makroekonomistlerin dikkatleri, beklendiğinin ana rolüne çevrince, pek çok sorunlar yeni görünüm kazandı. Kendi çevrelerinde, uygun şekilde beklendiği şekillendiren özel sektördeki karar mercilerini makro ekonomik teoriye dahil etmek, akademisyen makro iktisatçıların önemli işleri olmuş ve doktora tez konularının temel kaynağı olarak, büyük ölçekli makroekonometrik modellerin görevini almıştır.

BEKLENDİĞİLER II. Keyfiyete Karşı Kurallar (Rules Versus Discretion)

Tekrar incelenmeye başlanan pek çok sorunun içinde, belki de en önemlisi, para politikasının, kurallar ile mi, yoksa keyfi olarak mı (discretion) yönetilmesi gerektiği sorunudur. Çeşitli yazarlar, bunların içinde en çok bilinen Finn Kydland ve Edward Prescott (1977) para politikasının yönetiminde, keyfiliğe inanılmaması

için yeni ve ikna edici bir neden ortaya atmışlardır. Özellikle, keyfi politika (discretion) ile Para otoriteleri çok yüksek düzeyde enflasyonu seçebilirler.

Dünyanın Freidman ve Phelps'in bekleyişleri içeren Phillips eğrisi ile yönetildiğini varsayalım. Özellikle, üretim düzeyini Y , doğal işsizlik oranını Y^* , enflasyon oranını π ve beklenmeyen enflasyon oranını $E\pi$ ile gösterirsek, üretim,

$$Y = Y^* + \alpha (\pi - E\pi) \quad (1)$$

olarak gösterilebilir. Enflasyon beklenen enflasyondan fazla olduğu zaman üretim artmakta, enflasyon beklenen enflasyondan düşük olduğu zaman ise azalmaktadır.

Konuyu basitleştirmek için, para yetkililerinin belli bir enflasyon düzeyini seçmiş olduklarını varsayalım. Şüphesiz, daha gerçekçi olunursa para otoriteleri sadece parasal araçları kullanmak suretiyle, enflasyonu tam olarak kontrol edemezler. Ancak, konuyu izah edebilmek amacıyla para otoritelerinin enflasyonu tam olarak kontrol edebildiklerini varsaymak faydalı olacaktır.

Para yetkilisi, yüksek düzeyde üretim ve düşük düzeyde enflasyon ister. Yetkilinin tercihini,

$$U = Y - B \pi^2 \quad (2)$$

olarak ortaya koyduğunu varsayalım. Burada β parametresi para yetkilisinin enflasyonu istememe derecesini göstermektedir.

Şimdi, sabit kurallı (fixed rule) politikası ile keyfi para politikasını karşılaştıralım.

Önce, sabit kurallı (fixed rule) para politikasını dikkate alalım. Bu politika, para otoritesinin belli bir enflasyon düzeyini dikkate almasını gerektirmektedir. Özel birimler, para otoritesinin bu kural tarafından kısıtlandığını anladığı sürece, beklenen enflasyon oranı, para otoritesinin üretimi sınırlandırdığı düzeyde olacaktır. Beklenen enflasyon oranı, gerçekleşen enflasyon oranına eşit olacağından ($E\pi = \pi$), üretim düzeyi doğal oranda olacaktır ($Y = Y^*$).

Optimal kural nedir? Bir kural ile yasal hale gelen enflasyon düzeyi ne olursa olsun üretim, doğal oranında olduğu için, enflasyonun herhangi bir düzeyde olmasının hiç bir faydası yoktur. Optimal sabit kural, para otoritesinin enflasyonu sıfır düzeyde tutmasını gerektirmektedir.

Şimdi keyfi para politikasını dikkate alalım. Keyfi para politikası altındaki ekonomi aşağıda belirtildiği gibi çalışır,

a) Özel birimler, enflasyonist bekleyişlerine ($E\pi$)

b) Para konusunda yetkili, gerçek enflasyon (π) düzeyini seçmektedir.

c) Beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranına bağlı olarak üretim düzeyi belirlenmektedir.

Bu yapılanma altında, para otoritesi denklem (1) deki Phillips eğrisi ile karşılaştığı sınırlamaya tahammül ederek denklem (2) deki amacını maksimize etmektedir. Yetkili, enflasyon düzeyine karar verdiğinde, halihazırda belirlendiği şekilde beklenen enflasyon oranını elde etmektedir.

Keyfi politika altında beklediğimiz üretim düzeyi nedir? Para otoritesi, artan üretimin marjinal faydasını, artan enflasyonun marjinal maliyetine eşitleyen enflasyon düzeyini seçmektedir. Beklenen enflasyon düzeyi ne olursa olsun, marjinal maliyet $2\beta\pi$ iken, marjinal fayda α 'dır. Böylece, para konusundaki yetkili optimal enflasyon düzeyini

$$\pi = \alpha / (2\beta)$$

olarak belirleyecektir. Şüphesiz rasyonel özel birimler, para otoritesinin amacını ve sınırlayan faktörleri bilmektedirler. Böylece para yetkilisinin enflasyonu bu düzeyde belirleyeceğini tahmin etmektedir. Beklenen enflasyon oranı, gerçekleşen enflasyon oranına eşittir ($E\pi=\pi$) ve üretim doğal orandadır ($Y=Y^*$). Oldukça basit düzeye indirgenmiş bir modelde optimal keyfi politika, üretim düzeyi aynı iken optimal sabit kurallı politikadan daha fazla enflasyon yaratmaktadır. Yetkili amaç fonksiyonunu maksimize etmek için girişimde bulunmasa bile; optimal keyfi politika sabit kurallı politikadan daha kötüdür.

Başlangıçta para otoritesinin sabit bir kuralla sınırlanarak, daha fazla üretim elde etmesi tuhaf görünmektedir. Keyfi politika altındaki yetkili niçin sıfır enflasyon kuralı ile sınırlanan bir yetkiliyi taklit edememektedir? Bu sorunun cevabı, para otoritesinin, Rasyonel Bekleyişlere sahip özel kesimdeki karar merciilerine karşı dürüst davranıyor olmasındandır. Yetkili, sabit kural ile sıfır enflasyon sınırı koymadan önce, özel kesimdeki birimlere sıfır enflasyon tahmini yaptıramayacaktır.

Örneğin, para otoritesinin sıfır enflasyon politikası izleyeceğini duyurduğunu varsayalım. Kendi kendine yapılan böyle bir duyuru pek dikkate alınmayabilir. Enflasyonist bekleyişler berirlenince, yetkilinin oyunun kurallarına aykırı hareket ederek üretim artışı duyurusunu geri almak için bir teşvik verme imkanı vardır. Özel birimler, yetkilinin sözünden vazgeçmek için teşvik verdiğini anlayacaklar ve ilk yapılan duyuruya inanmayacaklardır.

Bu basit para politikası modelinin önemli bir sonucu vardır. Tartıştığımız gibi, optimal sabit kural, sıfır düzeyinde enflasyon sağlamaktadır. Keyfi davranan para yetkilisinin bu sonucu elde etmesi için bir koşul vardır. Eğer yetkili, enflasyon yaratmayı, üretim yaratmaktan daha fazla istiyorsa, yani B parametresi çok büyük ise, keyfi politika altında enflasyon sıfıra yakındır. Bu sonuç, karar veren merkez bankacılarına benzer işi yapanlara (özel kesimdeki karar merciilerine) bir ölçüde rehberlik edebilir. Sabit kuralla ilave edilen diğer bir alternatif, enflasyondan hiç bir şekilde hoşlanmayan bireyi belirlemektedir.

Sonuç olarak, (genelde optimal politikanın zaman tutarsızlığı olarak adlandırılan) para politikası konusunda artan görüşler pek çok diğer alanlarda da artmaktadır. Örneğin, sermaye birikimini teşvik etmek için, hükümetin sermayenin vergilendirilmeyeceğini duyurması optimal olabilir, ama sermaye yeterli düzeyde olduğunda hükümet tüm vergi kaçakçılara gayretli bir şekilde daha fazla vergi kaçırmalarına imkan vermeyi, ancak vergi kaçınıldıktan sonra, hükümet biraz ekstra gelir toplamak için "genel vergi affı" çıkarmayı isteyebilir. Her iki durumda da, rasyonel birimler hükümetin sözünde durmayacağını anlayacak ve bu beklenti sabit kural politikası ile bağlayarak, onun keyfi davranma gücünü almaktır.

DENGE DURUMU

Lucas'ın standart makroekonomik uygulamaya ilk saldırısı ile, analizlerde eksik alınan bekleyişleri vurgulanmıştır. Bu nedenle, makro ekonomiyi yeniden inşaada, pek çok çaba, özel ekonomik birimlerin tahminlerinin nasıl dikkate alınması gerektiği konusuna yöneltilmiştir. 1970'li yılların ilk dönemlerinde, makroekonomik modellerin görel olarak kolaylıkla sabit bir model alınabileceğine inanılırdı. Bekleyişler için yetersiz olan kukla değişkenlerin sadece rasyonel bekleyişlerle aracılığı ile temsil edilmesi gerektiği görüldü. Bu görüş, aksi düşünüldüğünde çok fazla iyimser bir görüştür.

Yeni klasik (new classical) devrimin amacı, bireylerin her zaman optimize olduğu ve daha fazla ihtilafli olarak da, piyasayı her zaman açıklayabilen aksiyomlar varlığını sürdürürken, makro ekonomiyi yeniden inşa etmektir. Bu araştırma programının başlıca iki boyutu vardır.

Bu alanda yapılan ilk çalışma, fiyatları dikkate alarak, yetersiz bilginin rolünü belirlemiştir (Lucas 1972, 1973). Bireylerin satın aldıkları malların fiyatlarını değil, ürettikleri malların fiyatlarını gözledikleri varsayılmıştır. Böylece, görel fiyat hareketleri ile genel fiyat hareketlerini karıştırmışlardır. Beklenmeyen enflasyon, bireylerin ürettikleri malların görel fiyatlarının geçici olarak yüksek olduğuna ve bunun mal arzını arttırmak için teşvik olduğunu anlamasını sağlamaktır. Böylece, bu senaryo, üretimin gerçekleşen enflasyonun beklenen enflasyon düzeyinden sapmasına bağlı olduğunu savunan Phelps ve Friedman'ın doğal oranlı Phillips eğrisini ortaya çıkarmıştır.

Denge geleneğindeki son çalışma, dışsal teknik karışıklıkların neden olduğu boş zaman ve tüketimin dönemlerarası ikamesine dikkat çekmektedir (Barro and King 1984; Long and Plosser 1983, Prescott 1986). Bu gerçek konjonktürel dalgalanma (real bussiness cycle) modelleri, tamamiyle mikro ekonomik prensiplere dayandırılmış olma özelliğine sahiptir ve gerçekte daönemlerarası Walrasian modeller gibi basitleştirilmiştir.

Gerçek konjonktürel dalgalanmalar teorisi, (real Bussiness cycle theory), 1960'ların kamuou görüşü ile tamamiyle ters düşmektedir. Bu teori ile ilgili aşağıda sıralanmış olan dört önerme vardır;

- 1) Ekonomi, uygun teknolojisindeki büyük ve ani değişmeler deneyimini

yaşamaktadır.

2) Boş zaman, yüksek oranda, fazla mesai ile ikame edilebilir.

3) İstihdamdaki dalgalanmalar tamamiyle gönüllü ve sosyal yönden optimal dalgalanmalardır.

4) Para politikası üretim ve istihdam gibi reel değişkenleri etkileme yeteneğine sahip değildir.

20 yıl önce bu görüşler tümüyle saçma gözülebilirdi. Makro iktisatçıların, günümüzde bu özelliklere sahip teoriyi ciddi olarak dikkate almaları, bu alanın radikal olarak nasıl değiştiğini göstermektedir.

DENGESİZLİK DURUMU

Aynı zamanda, pek çok makroekonomist Walrasian paradigma içinde ekonomik dalgalanmaları açıklamaya çalışırken, diğer makroekonomistlerin pek çoğu da, Keynesyen kuramın Walrasian'sız varsayımlarının haklılığını ispatlamaya girişmişlerdir. Bütün piyasalarda, arz ve talep eşitliğini hemen ayarlama konusunda, fiyat ve ücretlerin başarısızlığı, 1960'lı yılların kamuoyunun görüşlerinin anahtar varyasyonu olmuştur. Bu varsayım, mantıklı mikroekonomik nedenlerle desteklenebilirse, kamuoyu görüşü ufak, bir değişiklik ile yeniden canlandırılabilir.

Dengesizliği açıklamada, girişimlerin çoğu emek piyasasında yoğunlaşmıştır. Örneğin, Fischer (1977) ve Taylor (1980)'in modelleri, firmaların emek satınalabilecekleri nominal ücret düzeyini kesin olarak belirleyen işgücü kontratlarının mevcut olmasına güvenmektedir. Bu modellerin asıl çekiciliği, gözlenen kurumları bir ayna gibi göstermesidir. Pek çok çalışan, nominal ücret düzeyini, önceden belirleyen kontratlar tarafından örtüldüğünü görmektedir. Makroekonomik modellerle ilişkili olmayan, bu gözlem para politikasını yönlendirmede önemli etkilere sahiptir. Özellikle, para politikası, rasyonel bekleyişler varsayımına rağmen istikrar politikası olarak etkin bir araç olmaktadır.

Nominal ücretin değişmezliğine ilişkin bu tür modeller, üç yönden eleştirilmektedir. Birincisi, bu şekilde nominal ücret sözleşmelerinin mevcudiyeti mikro ekonomik prensiplerle asla açıklanamaz. Bu nominal ücret sözleşmeleri

üretim ve istihdamda meydana gelen büyük ve etkili olmayan dalgalanmalara bir tepki ise, çalışanlar ve firmalar bu sözleşmeleri niçin imzalıyorlar? Firmalar ve çalışanlar arasında optimal risk paylaşımı anlaşmaları çok teorik çalışmalardır. Optimal bir kontratın yapılmasının, Keynesyen modeller kadar, Fischer ve Taylor'un güvendikleri nominal ücret değişmezliğini sağlamasının mümkün olmadığı açıktır.

İkincisi, gelecekte nominal ücretleri belirleyen işgücü kontratların belirgin bir şekilde mevcudiyetine rağmen, bu ücretlerin istihdamın belirlenmesinde önemli rol oynadığı açık değildir. Pek çok çalışan kişi, bir ömür boyu işini elinde tutmaktadır. Uzun vadeli ilişkide, spot piyasada olduğu gibi, ele alınan dönemde emeğe ödenen ücretin, emeğin marjinal ürününe eşit olması için bir neden yoktur. Karşılıklı olarak ücretin ödenmesi kredili yapılabilir. Örneğin, bazı üniversiteler bir yıllık ücreti oniki ay boyunca eşit dilimler halinde aylık, profesörlere öderlerken, bazıları yıllık ücretleri dokuz ayda eşit dilimlerle ödemektedirler, ancak bu fark ders yılı boyunca profesörlerin marjinal ürünü veya işte gösterilen çaba ile ilişkili değildir. Buna benzer şekilde, çalışana ödenen ücretin değişmez (sticky) olması, etkinsiz olarak belirlenen emeğin dağılımını içermeyi gerektirmez.

Üçüncüsü, reel ücretin devresel hareketi, aşağıya eğimli bir emek talebi şeklinde olduğu gibi önceden belirlenen nominal ücreti ve standart hareketleri birleştiren bir modelle tutarlı değildir. Kuramsal olarak, toplam talebe yapılacak negatif bir şok, nominal ücret sabit olduğu için reel ücret yükseltmekte, fiyat düzeyini düşürmektedir, böylece emek talebini azaltmaktadır. Dalgalanmaların toplam talep tarafından sürüklenmesi durumunda reel ücretlerin karşı devresel (countercyclical) olması gerekir. Ancak, datada reel ücretler devresel olmayabilir (acyclical) veya çok az devreselliğe yatkın (procyclical) olur. Örneğin sözde sıkı para politikasının sürüklediği 1982 yılındaki şiddetli resesyonda, reel ücretler birkaç yıl önce veya bir kaç yıl sonraki ücretlerden çok farklı değildi. Karşı devresel reel ücretlerin tahmini, kolaylıkla gözlemlenemez.

Nominal ücretlerin değişmezliğini vurgulayan görüşle bu üç problem 1980'li yıllarda Keynesyen makroekonomistlerin dikkatlerini emek piyasasından mal piyasasına çevirmiştir. Böylece, "Yeni Keynesyen" görüş ortaya çıkmıştır (Bknz. Rotemberg 1987). Bu görüşe göre, resesyonun ortaya çıkışındaki problem, işgücü maliyetinin çok yüksek olmasına karşılık satışların çok düşük olması değildir. Bu görüş, kuramsal olarak büyük sıkıntı veren yukarıda açıklanan üç problemde emek piyasasında kaçınılabileceğini vurgulamaktadır.

Birinci olarak resesyondaki problem düşük satışlar olmasına rağmen tekelci olarak rakip firmaların dengeyi yeniden sağlamak için fiyatlarını düşürmeleri çok fazla teşviğe sahip değildirler. Fiyat düşürmek topluma fazla yarar sağlasa bile firmaya fazla yarar sağlamayabilir. Firmalar değişen fiyatlarla küçük menü maliyetleri ile karşılaşılırsa veya oldukça rasyonel olsalar bile bu fiyatın değişmezliğinin önemli ölçüde sosyal zarara neden olmasına rağmen eski fiyatlarını devam ettirebilirler (Bknz. Mankiw 1985). Eski Keynesyen görüşün gayat katılığına benzemeyen, Yeni keynesyen görüşün fiyat katılığı, rasyonellikten önemli ölçüde bir sapma gerektirmez.

İkinci olarak, nominal ücretlere benzemeyen, gözlenen katı fiyatlar belirgin bir şekilde önemli bir dağıtım fonksiyonu gösterirler. Örneğin, gazete tezgahlarından dergi fiyatları genelde, yıllardır aynı kalmaktadır (Cecchetti 1986). Herhangi bir kişi bu fiyatların uzun vadeli ilişki içinde, sadece dilimler halinde yapılan ödemeler olduğu konusunda tartışmaz.

Üçüncüsü, Yeni-Keynesyen görüş nominal ücretin karşı devreselliğini (countercyclical) içermez. Fiyat katı olarak toplam talepteki değişmelere ekonominin tepkisini açıklamada önemli faktör olarak uygulamaya konunca reel ücretler devresel olmayabilir veya devreselliğe yatkın olabilir. Üstelik fiyat katılığı gözlenen ücretlerin sadece dilimler halinde yapılan ödemeler olduğu görüşü ile birleştirilirse, ücretlerin gelişimini tamamiyle belirsiz ve tamamiyle konu dışında bırakırken, Keynesyen türü sonuçlar elde edebilir.

Bu nedenlerden dolayı, nominal katılıklar konusundaki arayışlar, emek piyasasından mal piyasasına kaymıştır. Ancak, bundan Yeni Keynesyenlerin emek piyasasında dengeyi kabul ettikleri sonucunu çıkarmak doğru olmaz. Daha ziyade, Yeni Keynesyen görüş, işsizliği reel katılıkların çeşitli türleriyle açıklamaktadır. Bu ise sadece nominal katılıkları ve paranın nötr olmayışını açıklama konusunda yine mal piyasasına dönmüştür.

Emek piyasasında dikkati çeken pek çok türdeki reel katılıkların içinde, "etkin ücret" modelleri muhtemelen en çok popüler olanıdır. (Bknz. Yellen (1988) Stiglita (1986) ve Katz (1986)'ın araştırmaları) Modellerin bu türünün ortak özelliği, firmaların devamlı işsizli karşısında ücretleri düşürmeyecekleridir, çünkü bu durumda ücretleri düşürmek verimliliği de azaltabilir. Verimlilikteki düşüşün nedeni, düşük ücret ödenmesinin işçilerin daha az gayret göstermeleri olabilir. Ücretlerdeki düşüş yapılan işlerin kalitesini düşürmektedir. Bütün bu hi-

kayelerin tümünde, arz ve talep eşitliğini sağlamak için emek piyasasını canlandırarak güçler yoktur.

SONUÇ

Makroekonomideki son gelişmeleri açıklamaya, astronomide Copernic-an'ın devrimine benzer bir yaklaşımla ele alarak çok kısa bir sürede uygulanabilirliği az olan ancak, sonuçta bu gelişmelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir yaklaşımla başladım. Bu karşılaştırmanın çok iyimser yaklaşım olması ihtimal dahilindedir. Copernicus, sadece yaygın olan bir paradigma görüşüne değil, aynı zamanda yeni bir paradigmanın nasıl olabileceği görüşüne de sahiptir. Makroekonomistler son 10 yılda böyle bir görüşün, sadece ilk aşamasını gerçekleştirmişler, ikinci aşaması ise hala çok ihtilafli olarak beklemektedir. Şüphesiz, mevcut durumu geliştirmektense, onu eleştirmek çok kolaydır.

Son 20 yılın bazı gelişmeleri, günümüzde yaygın bir kabul görmektedir. Rasyonel Bekleyişler notasyonunun makroekonomistler arasında tartışmalı bir konu olması çok yenidir. Tartışma etkili olmasına rağmen, keyfi politikaya karşı olma durumu devam etmektedir, zaman tutarsızlığı (time inconsistency) genellikle keyfi politikanın kullanılmasıyla ciddi sorunlar olacağını teyit etmektedir. Aslında hemen tüm makroekonomistler, mikro ekonomik prensiplerle biçimlenen makroekonominin dayanağının geçmişte yapılan çok daha fazla araştırma gündemini oluşturması gerektiği konusunda temelde anlaşmışlardır.

Ancak, "Konjunktürel dalgalanmalar teorisinin" önemli bir yönü, yeni tam-uoyunun oluşturulmasına doğru hareketin çok az olmasıdır. Hem Yeni Klasikler hem de Yeni Keynesyenler kendi paradigmalarında önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Ekonomik dalgalanmaları açıklamak için bugün, Yeni Klasikler ekolünün teorisyenleri, teknolojik karmaşa, dönemlerarası ikame ve reel konjunktürel dalgalanmaların rolünü vurgulamaktadırlar. Yeni Keynesyen teorisyenler ise tekelci rekabet, menü maliyetleri ve etkin ücretleri konuşmaktadırlar. Genelde, Keynesyenler, çeşitli piyasa başarısızlıklarının, makroekonomideki dalgalanmaları açıklamak için gerekli olduğuna inanırlarken, Klasikler konjunktürel dalgalanmaların sürtüşmesiz piyasa modelinde de anlaşılabilceğine inanmaya devam etmektedirler.

Makroekonomik teoride son gelişmeler, sonuçta uygulamalı makroekonomistlere yararlı olup olmadıkları konusunda yargılanacaklardır. Kısa bir zaman

sonra, etkin ücretler, reel konjonktürel dalgalanmalar ve son 10 yılın başka büyük gelişmeleri daha az yeni hale gelecektir. Akademik araştırmacıların dikkatleri, emin bir şekilde başka konulara çevrilecektir. Ancak bu son gelişmelerin, en azından bazıları, bütün iktisatçıların ekonomik davranış ve ekonomik politika konusunda düşünüş ve tartışmalarının şeklini devamlı olarak değiştirecektir. Bundan 10 yıl sonra bu gelişmelerden hangilerinin, ilk tartışma aşamasını geçip, ekonomistlerin dünyanın nasıl çalıştığına ilişkin düşüncelerine nüfuz ettiğini anlayacağız.

KAYNAKÇA

- Akerlof, George, and Janet Yellen. "A Near-Rational Model of the Business with Wage and Price Inertia." *Quarterly Journal of Economics* 100 (Supplement 1985), 823-38.
- Ball, Laurence, and David Romer. "Real Rigidities and Non-Neutrality of Money." *Unpublished*, 1987.
- Barro, Robert, and Robert King. "Time Separable Preferences and Intertemporal Substitution Models of the Business Cycle." *Quarterly Journal of Economics* 99 (November 1984), 817-39.
- Blanchard, Oliver J., and Nobuhiro Kiyotaki. "Monopolistic Competition and the Effects of Aggregate Demand." *American Economic Review* 77 (September 1987), 647-66.
- Cecchetti, Stephen G. "The Frequency of Price Adjustment: A Study of the Newsstand Prices of Magazines." *Journal of Econometrics* 31 (1986), 255-74.
- Fischer, Stanley "Long-term Contracts, Rational Expectations, and the Optimal Money Supply Rule." *Journal of Political Economy* 85 (February 1977), 191-205.
- Friedman, Milton. "The Role of Monetary Policy." *American Economic Review* 58 (March 1968), 1-17.
- Hicks, John. "Mr. Keynes and the Classics: A Suggested Interpretation." *Econometrica*

5 (April 1937), 147-59.

Katz, Lawrence. "Efficiency Wage Theories: A Partial Evaluation." *NBER Macroeconomics Annual* 1 (1968), 235-76.

Keynes, John Maynard. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, London: Macmillan, 1936.

Kydland, Finn E., and Edward C. Prescott. "Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans." *Journal of Political Economy* 85 (June 1977), 473-91.

Long, John B., Jr., and Charles I. Plosser. "Real Business Cycles." *Journal of Political Economy* 91 (February 1983), 39-69.

Lucas, Robert E., Jr., "Expectations and the Neutrality of Money." *Journal of Economic Theory* 4 (1972), 103-24.

---"Some International Evidence on Output-Inflation Trade-offs." *American Economic Review* 63 (1973), 326-34.

---"Econometric Policy Evaluation: A Critique." *Carnegie-Rochester conference on Public Policy* 1 (1976), 19-46.

Mankiw, N. Gregory. "Small Menu Costs and Large Business Cycles: A Macroeconomic Model of Monopoly." *Quarterly Journal of Economics* 100 (May 1985), 529-37.

---"Real Business Cycles: A Neo-Keynesian Perspective." *Journal of Economic Perspectives* 1988, forthcoming.

Muth, John F. "Rational Expectations and the Theory of Price Movements." *Econometrica* 29 (July 1961), 315-35.

Phelps, Edmund S. "Money Wage Dynamics and Labor Market Equilibrium." *Journal of Political Economy* 76 (August 1968), 678-711.

- Prescott, Edward, "Theory Ahead of Business Cycle Measurement." **Carnegie Rochester Conference on Public Policy 25** (Autumn 1968), 11-44.
- Rotemberg, Julio J. "The New Keynesian Microfoundations." **NBER Macroeconomics Annual 2** (1987), 69-104.
- Sargent, Thomas, and Neil Wallace. "Rational Expectations, the Optimal Monetary Instrument, and the Optimal Money Supply Rule." **Journal of Political Economy 83** (April 1975), 241-54.
- Stiglitz, Joseph. "Theories of Wage Rigidity." In **Keynes Economic Legacy: Contemporary Economic Theories**, edited by J.L. Butkiewicz, K.J. Koford, and J.B. Miller. New York: Praeger Publisher, 1986.
- Taylor, John. "Aggregate Dynamics and Staggered Contracts." **Journal of Political Economy 88** (February 1980), 1-23.
- Yellen, Janet. "Efficiency Wage Models of Unemployment." **American Economic Review 74** (May 1984), 200-205.